

Аліна Єрмоленко, Оксана Шванова
м. Київ, Україна

Контекстуальні заміни при перекладі літератури у галузі «Політологія»

Due to the growing importance of translating literature in the field of “Political Science” from English into Ukrainian there is a need for a comprehensive study of translation transformations, namely the contextual substitutions used in the translations to achieve adequacy. The paper deals with the translation of articles posted on BBC. The authors identify the contextual substitutions, clarify their functional meaning and analyse the contextual substitutions as a means to translate the original text accurately.

Keywords: contextual substitution, political science, lexical transformations, translation, specification, generalization, antonymic translation.

У сучасному світі дуже важливо володіти інформацією на суспільно-політичну тематику. Вітчизняні інформаційні ресурси та видання наповнюють свій контент не тільки власними журналістськими дослідженнями, дуже часто це переклади статей закордонних ЗМІ. Завдяки такій практиці у читача складається враження, що джерело інформації не заангажоване, і його фактам і даним можна довіряти. Окрім того, завдяки перекладам на суспільно-політичну тематику розвивається політична журналістика, що є своєрідною формою спілкування влади та громадян. Статті, аналітичні огляди доносять інформацію читачам і допомагають їм формувати власну думку щодо політичної ситуації в країні та за її межами, розуміти відносини між державами та окремими політичними діячами; висвітлюють події минулого, які вплинули на сучасність та надають багато інших відомостей. Проте не варто забувати, що політична література може стати потужним інструментом пропаганди, як в оригінальній роботі, так і в її перекладі.

Політичному дискурсу властиві свої характерні граматичні, лексичні, стилістичні та структурні особливості. Не рідко труднощі перекладу політичних статей часто пов'язані із їх відтворенням. Основною метою вдалого перекладу є досягнення адекватності. Задля цього перекладач повинен вправно використовувати різні перекладацькі прийоми: лексичні, лексико-граматичні трансформації, щоб перекладений текст передавав у повній мірі інформацію, що міститься в оригінальному тексті.

Метою нашої роботи є виявити контекстуальні заміни у перекладах статей політичного дискурсу, визначити конкретні прийоми контекстуальних заміни, з'ясувати їхнє функціональне навантаження, та проаналізувати використання контекстуальних заміни як засобу для адекватного відтворення оригіналу.

Контекстуальна заміна – це лексична трансформація, що застосовується при перекладі, коли для слова або словосполучення існує словниковий еквівалент або аналог у мові перекладу, проте щоб правильно передати певну фразу чи образ, перекладач поступається ними, і заміняє відповідником, що впливає із контексту, дотримуючись мовних норм мови перекладу.

Вправне використання контекстуальних заміни при перекладі вважається найвищим рівнем перекладацької майстерності і професіоналізму, адже не існує визначених правил їх утворення, що значно ускладнює роботу перекладача. Аби застосувати прийом контекстуальної заміни перекладач має чітко розуміти промову або текст, над яким працює, і достовірно визначити контекст, в якому вживається слово, або словосполучення, що потрібно перекласти за допомогою цього прийому.

Матеріалом для нашого дослідження є статті на політичну тематику, розміщені на електронних ресурсах міжнародної телерадіомовної компанії BBC та BBC news Україна. Як відомо, британська компанія суспільного телерадіомовлення вважається найбільшою міжнародною телерадіомовною компанією у світі. Статті BBC news Україна, які перекладені з інших джерел, в кінці містять повідомлення, де можна прочитати її оригінал, а також посилання на текст англійською мовою. Дуже часто статті такого плану – це реферативний переклад оригіналу англійською мовою, зміст подається стисло і виділяються лише основні моменти. Зазвичай переклад здійснюють журналісти, який згодом виправляють редактори. Внаслідок цього оригінальна стаття і її переклад відрізняються, хоча ключова інформація зберігається.

Статтю «Time назвав Байдена і Гарріс людиною 2020 року», що є перекладом англійськомовної статті “*Biden and Harris named Time’s Person of the Year*” знаходимо серед публікацій BBC news Україна. Оригінальна та україномовна версія є дещо відмінними, адже в останній зупинились лише на ключовій інформації. Аналізуючи оригінал та переклад, уже відразу на початку можемо побачити приклади контекстуальних заміни у вихідному тексті.

“US President-elect Joe Biden and his running mate Kamala Harris have been **chosen** as Time magazine's Person of the Year in 2020. Time has been **choosing** the year's **most influential person** since 1927” [1].

В українському варіанті це речення перекладено із застосуванням генералізації, одним із прийомів створення контекстуальної заміни. У першому реченні дієприкметник *chosen*, який має словникові відповідники: *обраний, вийнятий*, було трансформовано у дієслово *опинитися*, що має ширшу семантику. Видання “Time” перекладено як *впливовий часопис*. Такий вибір можна пояснити кількома причинами: по-перше, щоб уникнути тавтології, а по-друге, відповідник *впливовий часопис*, утворений способом генералізації, підкреслює, що це престижне видання, його аудиторія – це широке коло читачів, які довіряють інформації, що публікується тут.

Словосполучення *most influential person*, за допомогою генералізації відтворено як *Людина року*. А от *choosing*, навпаки конкретизували у *називає*. Переклад української служби ВВС такий: «Новообраний президент США Джо Байден та його віцепрезидент Камала Гарріс **опинилися** на обкладинці Time. Впливовий часопис **називає** «Людину року» вже майже сторіччя – від 1927» [2].

Розглянемо наступний фрагмент “**The Biden-Harris ticket represents something historic, Time tweeted**” [1]. Передаючи словосполучення “*The Biden-Harris ticket*”, перекладач вирішив не вдаватися в подробиці, і у вихідному тексті знаходимо відповідник *Байден та Гарріс*. Але це словосполучення можна перекласти за допомогою прийому компенсації втрат. Оскільки в українській мові не існує ні відповідника, ні еквівалента, то пояснити точне значення в цьому конкретному випадку одним словом неможливо, Українська виборча система суттєво відрізняється від американської і поняття *being a ticket* відсутнє. В США при виборі президента громадяни одночасно обирають і віцепрезидента, який так би мовити, балотується за одним і тим же «квитком», і віддаючи голос за одного кандидата, автоматично вибирається призначений президентом віцепрезидент. Вважаємо, що перекладацький відповідник *союз Байден-Гарріс* міг би краще передати значення оригіналу.

Словосполучення *represents something historic* перекладене *увійшли в історію*, за допомогою прийому смислового розвитку, оскільки дослівний переклад *представляють щось історичне* звучав би невдало. *Time tweeted* було трансформовано за допомогою конкретизації як *ідеється у повідомленні Time у Twitter*. Для українського читача дієслово *твітнути* лише зараз набуває популярності і

поступово входить до загального вжитку на відміну від закордонної преси, де воно уже зараз надзвичайно поширене.

Переклад BBC наступний: «*Байден та Гарріс увійшли в історію*», – *їдеться у повідомленні Time у Twitter*» [2].

“In 2019, the publication expanded Person of the Year to include such categories as a Businessperson of the Year, Entertainer of the Year, Athlete of the Year and the Guardians of the Year”[1]. При відтворенні цього уривку у вихідному тексті тричі застосовано прийом конкретизації. *In 2019* замінили на *минулого року*, а дієслово *include*, що має словникові відповідники *включати, зміщати, містити в собі*, було перекладено як *додати*. Для словосполучення *the “Guardians of the Year”* відповідником в українському варіанті статті є *моральний авторитет року*, що має вужчу семантику, адже іменник *guardian* має еквіваленти *опікун, хранитель, куратор, охоронець*.

Переклад українською: «*Минулого року до людини року*» *виришили додати* *ще кілька категорій – «бізнесмен року», «спортсмен року», «шоумен року» та «моральний авторитет року»*» [2].

Частина матеріалу оригінальної статті є відсутня у перекладеному варіанті. В англійській версії додатково розповіли про переможців попередніх років.

Інша публікація під назвою *“US election results: Five reasons Biden won”* перекладена багатьма мовами, в тому числі українською: «*Результати виборів у США: п'ять причин, чому Байден переміг*». На відміну від попередньої роботи, ця стаття не скорочена, матеріал передається повністю, адже для українського читача ця тема є цікавою і важливою. Хоча вибори відбувались в іншій країні, США – це одна з найбільших і найвпливовіших держав, за голосуванням слідували мільйони людей в усьому світі, і результати виборів рано чи пізно матимуть вплив для усіх. Проте не всі були раді перемозі Байдена, особливо прихильники його опонента, саме тому процес передавання влади у країні був таким болючим і неочікуваним. У матеріалах статті цікаво і доступно пояснюються 5 вирішальних факторів, які забезпечили перемогу кандидату від Демократичної партії.

“After nearly 50 years in public office, and a lifetime of presidential ambitions, Joe Biden has captured the White House”[3]. У вихідному тексті помітний прийом генералізації. Дієслово *capture* має словникові відповідники *захопити, завоювати, брати в полон, привабити», «спіймати*, але в українському варіанті статті воно перекладене як *став господарем*, що є влучнішим, адже підходить за контекстом і має ширшу семантику: «*Після майже 50 років на державній службі*

та тривалих президентських амбіції Джо Байден **став господарем Білого дому**» [4].

“It was not the campaign anyone predicted”[3]. Переклад здійснено за допомогою контекстуальної заміни із застосуванням прийому формальної негативації, коли слово, що перекладається, змінює лише форму на протилежну, але його зміст залишається таким самим. **«Такої кампанії ніхто не міг передбачити»** [4].

В наступному прикладі застосовується прийом смислового розвитку: **“Perhaps the biggest reason Biden won the presidency was something entirely out of his control”**[3]. Дослівний переклад *поза його контролем*, можливий, але перекладач надає перевагу варіанту: *від нього не залежала*. Отже, переклад BBC news Україна звучить так: **«Мабуть, головна причина, чому Байден здобув президентську посаду, насправді абсолютно від нього не залежала»** [4].

“A poll last month by Pew Research, suggested Biden held a 17 percentage point lead over Trump when it came to confidence about their handling of the Covid outbreak”[3]. Словосполучення *when it came to confidence about their handling* дуже вдало трансформується за допомогою смислового розвитку, цей прийом відбувається на основі логічної близькості. Проте цей спосіб слід застосувати обережно, адже значний смисловий розвиток значення слова може спотворити зміст оригіналу і порушити адекватність перекладу: **«Опитування, проведене Pew Research минулого місяця, показало, що Байден мав 17-відсоткову перевагу над Трампом, коли йдеться про їхню реакцію на спалах коронавірусу»** [4].

Розглянемо наступний приклад: **“Over the course of his political career, Biden established a well-earned reputation for talking himself into trouble”**[3]. Прийом компенсації втрат використовується для відтворення словосполучення *talking himself into trouble*. В українській мові немає точного відповідника даної фрази, яка має значення *вплутувати себе в проблеми через свій довгий язик*. Проте такий переклад звучатиме грубо і некоректно, тому словосполучення було дещо змінено: **«Протягом своєї політичної кар'єри Байден заробив репутацію людини, яка створює собі проблеми власними словами»** [4].

“His propensity for gaffes derailed his first presidential campaign in 1987, and helped ensure that he never had much of a shot when he ran again in 2007”[3]. Іменник *gaffes* означає *необачність, хибний крок*, і зрештою кожен із цих відповідників підходить аби відтворити оригінал. Але перекладач вирішив застосувати прийом конкретизації, і передати його як *невдала заява*: **«Його схильність до невдалих заяв**

зірвала його першу президентську кампанію у 1987 році та не лишила йому багато шансів, коли він знову балотувався у 2007 році» [4].

“In his third try for the Oval Office, Biden still **had** his share of verbal stumbles, but they were sufficiently **infrequent** that they **never became more than a short-term issue**” [3]. У цьому реченні у випадку відвоєння виразу *try for* застосовується конкретизація, *спроби заволодіти*. Крім того відбувається конкретизація дієслова *had*, оскільки воно має дуже широке семантичне значення, у перекладі його дещо звузили, застосувавши еквівалент *припустився*.

А от у випадку з *never became more than a short-term issue* застосовується одночасно і формальна негативація і конкретизація слова *became*. Слід зазначити, що *infrequent*, яке перекладається як *рідкісний*, за допомогою смислового розвитку трансформували у *несуттєвий*. Переклад всього речення такий: «Під час своєї третьої спроби заволодіти Овальним кабінетом Байден також **припустився** кількох словесних помилок, але вони були **несуттєвими** і у підсумку **принесли йому лише короткострокові проблеми**» [4].

У реченні “Beneath that slogan, however, **was** a simple calculation” [3] перекладач також вирішує застосувати прийом конкретизації для *was*, звузивши його значення і відтворивши як *ховався*. «За цим **гаслом ховався простий розрахунок**» [4].

У наступному прикладі теж можемо побачити контекстуальну заміну у перекладі: ““I’m just exhausted by **Trump’s attitude as a person**,” says Thierry Adams, a native of France who after 18 years living in Florida cast his first vote in a presidential election in Miami last week” [3]. Для передачі вислову *Trump’s attitude as a person* українською мовою застосовано прийом генералізації і відтворено як *Трампа як від людини*. «Я просто втопився від **Трампа як від людини**, – сказав Тєрі Адамс, француз, який 18 років прожив у Флориді і вперше віддав свій голос на президентських виборах у Маямі минулого тижня» [4].

“Earlier this year, Biden’s campaign coffers were **running on empty**. He entered the general election campaign at a decided disadvantage to Trump, who had spent virtually his entire presidency amassing a **campaign war chest** that approached a billion dollars” [3]. Вираз *running on empty* перекладено була *майже порожньою*, використовуючи генералізацію. За допомогою прийому смислового розвитку *campaign war chest* трансформовано у *передвиборчий капітал*. Словникові відповідники *war chest* – *військовий бюджет, ящик, груда*, не можна застосувати у цьому випадку, оскільки за контекстом вони не підходять.

Переклад BBC news Україна всього фрагменту такий: *«На початку цього року передвиборча скарбниця Байдена була майже порожньою. Він розпочав свою виборчу кампанію у невідгданому положенні у порівнянні з Трампом, який витратив фактично все своє президентство, нагромаджуючи **передвиборчий капітал**, який досяг мільярда доларів» [4].*

Отже, переклад політичного дискурсу значно відрізняється від перекладу літератури інших галузей. Перекладачі, які працюють з текстами такого роду, повинні мати глибокі знання в політиці, історії, економіці, а також фонові знання у багатьох інших галузях, звертати увагу на деталі, адже політичні терміни мають широку сферу вжитку, тексти насичені емоційними елементами, які треба влучно перекласти, щоб не перетворити матеріал у суб'єктивне викладання думок. Дві статті на політичну тематику перекладені різними способами. В першому випадку було здійснено реферативний переклад українською мовою, з певною редукцією оригінального тексту, але виділенням ключових моментів. Іншу статтю було перекладено повністю. Проте в обох публікаціях переклад був об'єктивним і не пропагандистським. На прикладі двох статей було проаналізовано використання контекстуальних замінів, та прийомів їх створення для досягнення адекватного перекладу. Найчастіше застосовувались прийоми конкретизації та генералізації, однак також були випадки, коли для того, щоб адекватно відтворити оригінал, використано смисловий розвиток, формальну негативацію та компенсацію втрат.

Література

1. Biden and Harris named Time's Person of the Year. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-55270322>.
2. Time назвав Байдена і Гарріс людиною 2020 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55270979>.
3. US election results: Five reasons Biden won. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/election-us-2020-54782631>.
4. Результати виборів у США: п'ять причин, чому Байден переміг [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54817019>.
5. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця. Нова Книга. 2018. 652 с.

УДК: 81' 25 (063)(081)

Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. С.І. Сидоренка. – К.: Аграр Медіа Груп, 2021. – 420 с.

Збірник містить статті учасників XIV Міжнародної науково-практичної конференції з питань теорії та практики перекладу, що відбулась 9-10 квітня 2021 року на кафедрі англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Специальный и художественный перевод: теория, методология, практика: сборник научных трудов / под общей ред. С.И. Сидоренко. – Киев: Аграр Медиа Групп, 2021. – 420 с.

Сборник содержит статьи участников XIV Международной научно-практической конференции по актуальным вопросам теории и практики перевода, которая состоялась 9-10 апреля 2021 года в Национальном авиационном университете (г. Киев, Украина).

General and Specialist Translation / Interpreting: Theory, Methods, Practice: International Conference Papers. – Kyiv: Agrar Media Group, 2021. – 420 p.

The book contains papers contributed by the participants of the 14th International Conference on theory and practice of translation / interpreting held at the National Aviation University (Kyiv, Ukraine) on 9-10 April 2021.

Editorial Board:

Zaal Kikvidze, Doctor of Philological Science, Professor
(Akaki Tsereteli State University, Georgia)

Lada Kolomyets, Doctor of Philological Science, Professor
(Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine)

Yelena Karapetova, PhD (Philology), Associate Professor
(Minsk State Linguistic University, Belarus)

Jolanta Lubocha-Kruglik, Doctor of Philological Science, Professor
(University of Silesia in Katowice, Poland)

Oksana Malysa, Doctor of Philological Science
(University of Silesia in Katowice, Poland)

Veronika Razumovskaya, PhD (Philology), Associate Professor
(Siberian Federal University, Russian Federation)

Sergiy Sydorenko, PhD (Philology), Associate Professor
(National Aviation University, Ukraine)

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (протокол № 3 від 18.03.2021 р.)

ISBN 978-617-646-495-2

© Колектив авторів, 2021
© Національний авіаційний університет, 2021